

ЩО ТАКЕ КРЕДИТНА СПІЛКА І ЧИМ ВОНА МОЖЕ ДОПОМОГТИ СЕЛЯНАМ?

Відомо, що грошей бракує всім і завжди. Але особливо це відчувається в сільському господарстві. Поле треба виорати, купити – і насіння, і добрива, і пальне, і комбікорм, і молодняк птиці та худоби, і... Цей перелік – без кінця. Адже селянське господарство взагалі така справа, що тільки вкладай і вкладай гроші. А де ж їх узяти? Особливо вони найбільше потрібні навесні, під час посівної, та й на жнива. А от коли урожай вже зібраний, проданий і така-сяка копійчина з'являється, то виникає інша проблема – як ті гроші зберегти від знецінення, як протримати їх до наступної весни, коли вони знову дуже знадобляться. Було б добре кудись їх вкласти, та ще й під процент, щоб вони працювали, а не знецінювалися через інфляцію, але знову-

такі питання: куди? Покласти в банк – боязко, адже досі селяни пам'ятають про долю своїх важкою працею зароблених заощаджень, вкладених в державний Ощадний банк. А потім були всякі "Селенги", "Довіри", банкрутство агропромислового банку "Україна"...

Де тепер ті людські гроші?

Ось так і живуть селяни – не кваплячись продають вирощену продукцію та самотужки намагаються вирішити свої фінансові проблеми. Позичити необхідні для ведення господарства гроші в банку навесні не можуть, бо банкіри їм не довіряють і не хочуть ризикувати, а покласти отримані восени від продажу продукції гроші в банк – не хочуть, бо не довіряють банкірам.

З давніх-давен селяни жили з цими проблемами, завжди їх намагалися вирішити, хоч було це непросто. Втім, майже півтора століття тому в Німеччині один сільський голова на прізвище Райфайзен запропонував простий і, як показав час, дуже ефективний спосіб вирішення фінансових проблем селян. Звернувши увагу на те, що одні сільські жителі в певну пору року тимчасово мають надлишок грошей і хотіли б їх кудись вигідно вкласти, а в цей самий час іншим селянам якраз необхідні кошти, Райфайзен запропонував селянам скооперуватися і створити спільну касу фінансової взаємодопомоги, яка б надавала селянам необхідні фінансові послуги – приймала вклади від одних і за рахунок цих коштів надавала кредити іншим. При цьому вигравали і перші, і другі, бо

селяни самі визначали умови надання послуг і завдяки цьому проценти на вклади були вищі, а на кредити – нижчі, ніж у банках. Ці організації фінансової взаємодопомоги селян отримали назву "кредитні кооперативи". Райфайзен

сформулював принципи, на яких має будуватися робота такого кредитного кооперативу, а саме: добровільність, самодопомога, особиста відповідальність, самоуправління, об'єднання всіх заради допомоги кожному. Члени кредитних кооперативів були одночасно їх власниками і користувачами послуг. Тут діяв принцип "відкритих дверей", за яким будь-яка особа, яка потребувала фінансових послуг, могла приєднатися до засновників і стати членом цієї організації, сплативши невеликий вступний та членський внески.

Ці кошти спрямовувалися на поповнення позикового фонду, з якого члени кредитного кооперативу могли отримувати кредити. Початковий позиковий капітал цих організацій, як правило, був досить незначний, однак

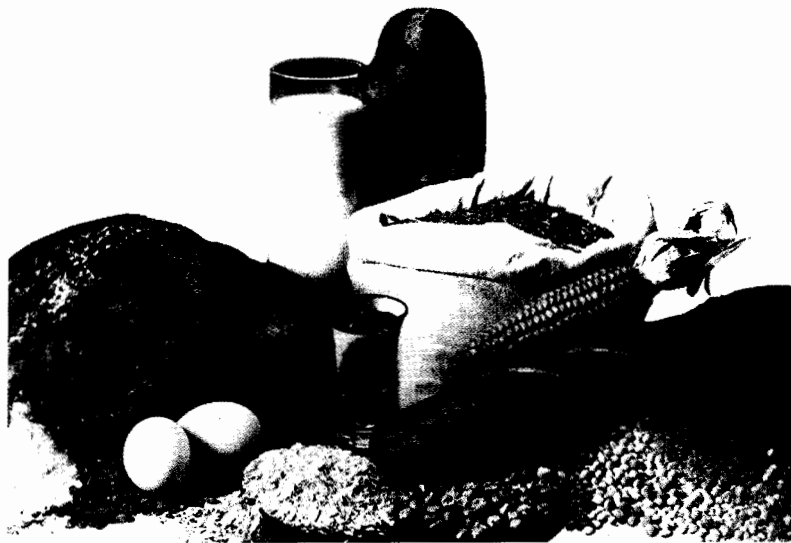
із вступом нових членів поступово збільшувався, а з отриманням можливості залучення депозитних вкладів фінансові ресурси кредитних кооперативів починали зростати швидкими темпами. Проценти, які сплачували члени товариства за користування кредитом, використовувалися на забезпечення операційної діяльності (оренду приміщення, зарплату працівників тощо), нарахування відсотків на вклади, а також на поповнення резервів, які слугували гарантією для залучених депозитів.

Управління в кредитних кооперативах будувалося на демократичних засадах. Всі важливі питання вирішувалися на загальних зборах, на яких кожний член кооперативного товариства мав один голос, незалежно від часу вступу і розміру вкладу. Загальні збори обирали раду та ревізійну комісію, які забезпечували ефективну роботу кооперативу в період між загальними зборами. Важливим принципом кредитної кооперації є також те, що ці організації фінансової взаємодопомоги мають створюватися "знизу", за ініціативою самих людей в селі чи містечку і діяти на основі територіальної громади, в якій люди добре знають один одного, а не виникати "зверху", за ініціативою чиновників, чи "збоку" – під впливом приїжджчих людей, які не мають відношення до територіальної громади. Адже кооперативна ідея – це ідея самодопомоги на основі взаємодопомоги.

Така проста і демократична ідея організації фінансової взаємодопомоги населення досить швидко поширилася з Німеччини в інші країни, набуваючи в кожній з них певних специфічних рис. Якщо кредитний кооператив (або як їх називають у нас, кредитна спілка) дотримувався вказаних принципів, він досягав дуже гарних результатів, а найголовніше, що від цього вигравали всі його члени. Кредитні кооперативи в різних країнах отримали різні назви – "кредитна спілка", "сільський банк", "народна каса", "кредитне товариство", "народний банк", "ощадно-позичкове товариство", "товариство взаємного кредиту", "кооперативний банк" тощо. Однак, незалежно від назви, всі ці організації мають кооперативну природу і діють в інтересах тисяч простих людей – їхніх повноправних власників і клієнтів. І така особливість суттєво відрізняє кооперативні фінансові установи від комерційних банків, які здійснюють діяльність лише в інтересах

обмеженої групи акціонерів-власників, заробляючи для них кошти на обслуговуванні клієнтів.

Ідеї Райфайзена були настільки ефективними, а створені за цими принципами кредитні установи настільки успішно допомагали селянам вирішувати їхні фінансові проблеми, що ці ідеї поширилися по всьому світі. Всюди, в тому числі і на теренах України, почали створюватися численні ощадно-позичкові товариства, кредитні спілки і навіть кооперативні банки, які будувалися на цих простих і зрозумілих принципах. В Україні послідовником Райфайзена був відомий меценат і благодійник Григорій Галаган, справу якого продовжили Михайло Туган-Барановський, Левко Левицький та інші.

За півтора століття принципи кооперативної самодопомоги утвердилися у більшості країн світу, і зараз по всьому світі успішно працюють 650 тисяч кооперативів, а кількість їхніх членів сягає 350 мільйонів.

А що ж в Україні? На жаль, в історії нашої кредитної кооперації з відомих причин тягнувся довгий період небуття, але із здобуттям Україною незалежності кредитно-кооперативний рух почав поступово відроджуватися, і зараз він невинно розвивається. Слід зазначити, що коли в Україні почали з'являтися перші, після 1992 року, кредитні спілки, то більшість з них виникла в містах, особливо великих промислових та обласних центрах. При цьому селянам і в них важко було отримати у них кредити. Адже відомо, що сільське господарство – дуже непроста справа. Добре в місті – потрібен громадянину кредит, він бере на роботі довідку про зарплату і несе в банк чи кредитну спілку, а там дивляться, які в нього доходи і чи можна розраховувати, що такий клієнт поверне взятий кредит.

У банку від селянина вимагатимуть силу-силенну довідок: і про майновий стан, і про те, звідки і коли позичальник одержуватиме гроші (так званий прогноз руху грошових коштів), на що і коли він їх витратиме, яка в нього родина і ще багато-багато іншого. А розглянувши всі документи – часто відмовляють без пояснення причини.

У кредитній спілці, особливо коли вона створена в сільській місцевості, все значно простіше. Тут люди переважно знають один одного і знають, кому можна позичити гроші, а кому – ні. При цьому, односельці можуть поручитися один за одного, і в багатьох випадках цього цілком достатньо, щоб отримати кредит. Кредитні спілки, що діють в сільській

місцевості, можуть успішно надавати кредити селянам. Їхні працівники професійно підготовлені до сільського кредитування і розуміють особливості сільськогосподарського виробництва. Вони можуть правильно оцінити кредитоспроможність селянського господарства і допомогти селянину розрахувати його можливості щодо погашення кредиту.

Кредитні спілки в Україні майже десять років розвивалися практично безконтрольно. У своїй діяльності вони керувалися лише законом "Про об'єднання громадян", тимчасовим Положенням про кредитні спілки, затвердженим указом Президента у 1993 році та примірним Статутом кредитної спілки. За цей час в Україні виникло більше тисячі спілок, багато з яких не дотримувалися описаних вище і визнаних у всьому світі кооперативних принципів. В окремих випадках, особливо у великих містах, під виглядом кредитних спілок існували ломбарди, трасти, приватні лихварі та інші псевдокооперативні "контори".

Та час не стоїть на місці, і у 2002 році Верховна Рада ухвалила закон "Про кредитні спілки", тож тепер їхня діяльність врегульована на законодавчому рівні. Того ж року створений спеціальний державний орган, одне із завдань якого полягає саме в тому, щоб здійснювати нагляд за кредитними спілками, – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (Держфінпослуг). Цей орган розробив вимоги та фінансові нормативи, яких мають дотримуватися в своїй діяльності кредитні спілки, і ретельно слідкує за їх дотриманням.

Зокрема, розроблені вимоги до рівня професійної підготовки керівників кредитних спілок, затверджені спеціальні програми навчання, зокрема, технологіям кредитування з врахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва. Все це дуже позитивно позначилося на діяльності кредитних спілок, вони стали надійнішими для своїх членів.

Однак було б неправильно стверджувати, що всі без винятку кредитні спілки сьогодні відповідають кооперативним принципам і абсолютно надійні. Адже вони дуже різні.

За даними Держфінпослуг, у середині 2005 року в Україні діяло 711 кредитних спілок, членами яких було 942 тисяч громадян. При цьому 30% спілок налічували менше 100 членів, 34% – 100–500 членів, 13% – 500–1000 членів, 18% – 1–5 тис. членів, 5% – понад 5 тис. членів.

За розмірами активів кредитні спілки розподілилися так: 23% спілок мають активи менше 50 тис. грн., 13% – 50–150 тис. грн., 20% – 150–500 тис. грн., 13% – 500 тис. – 1 млн. грн., 21% – 1–5 млн. грн., 8% – більше 5 млн. грн. При цьому слід відзначити, що на 411 спілок (58% загальної кількості) з активами до 500 тис. грн. припадає лише 4% сумарних активів системи кредитних спілок, у той час, як на 22 спілки (3%

загальної кількості), що мають активи більше 10 млн. грн., – 51,4% сумарних активів.

Ці цифри переконливо показують, що кредитні спілки у своїй більшості переважно невеликі фінансові установи. А тому для того, щоб бути ефективними, вони мають активно співпрацювати між собою на регіональному та національному рівнях, об'єднуючись в єдину систему з необхідною сервісною інфраструктурою – фондом гарантування вкладів, стабілізаційною програмою, системою навчання та консультаційного супроводження,

страхуванням членів та фінансових ризиків тощо.

І цей процес зараз активно відбувається. В багатьох областях України кредитні спілки уже об'єдналися в обласні асоціації, створили так звані об'єднані кредитні спілки (ОКС), які значною мірою підвищують стабільність діяльності кредитівок. В Україні будується система кредитної кооперації, така, як у більшості країн світу, але з врахуванням особливостей саме українських умов.

Для прикладу: в Польщі існує своя система кооперативних ощадно–кредитних кас, які створили центральну "Касу крайову". Керівник "Каси крайової" Гжегож Берецький, який досить часто приїздить до України, з гордістю сказав: "У нас жодний вкладник за весь час не втратив жодного гроша". Україна теж прагне досягти такого ж рівня надійності своєї кредитно–кооперативної системи.

Але як, поки створення її ще не завершено, селянинові розпізнати, яка кредитна спілка надійна, а до якої краще не вступати? Тут можна дати кілька корисних порад. По–перше, треба знати, що справжні кредитні спілки – це прозорі, демократичні організації, які неухильно дотримуються кооперативних принципів, описаних вище.

Вони щорічно проводять загальні збори, на яких обираються члени

спостережної ради, якій доручається здійснювати керівництво спілкою від імені всіх членів, а також ревізійну комісію, яка контролює фінансову діяльність спілки в період між загальними зборами.

Окрім цього, справжні кредитні спілки регулярно оприлюднюють і поширюють серед членів свої річні звіти, в яких містяться всі фінансові показники діяльності за рік: баланс з розшифровкою активів, пасивів і капіталу, звіт про доходи та витрати, структура кредитного портфелю та інші показники діяльності, підтверджені висновком незалежного аудитора.

За цим річним звітом легко можна визначити фінансовий стан кредитної спілки. Досить подивитися на наявність нерозподіленого доходу (чи збитку) у звіті, а також на співвідношення резервного капіталу до активів у балансі спілки.

Стабільна спілка не повинна мати збитків, а співвідношення резервного капіталу до активів має бути не менше 15%. І чим нижчим буде цей показник, тим менш стабільною можна вважати кредитну спілку (до речі, в банках подібний показник встановлюється на рівні 8%).

Якщо працівники кредитної спілки відмовляються надати річний фінансовий звіт для ознайомлення, мотивуючи таке рішення комерційною таємницею – це ознака псевдокооперативної організації, в якій краще не зберігати свої заощадження, незважаючи навіть на надзвичайно високі проценти на вклади.

Або інший приклад. У великому магазині побутової техніки в місті – вивіска "Кредитна спілка...". За столом сидить молода дівчина і пропонує взяти кредит, який і оформлять тут же, на місці, не треба туди–сюди їздити, документи збирати. І все ніби гаразд, але вам для одержання кредиту пропонують разом із бланком заяви на вступ до спілки заповнити і заяву... на вихід (!), мило попросивши не проставляти в ній числа.

А окрім цього, пропонують ще й підписати якийсь папірець про те, що ви доручаєте якійсь невідомій особі представляти Ваші інтереси на загальних зборах спілки, не повідомляючи при цьому дату, час і місце проведення загальних зборів. Цими діями вас хочуть позбавити права брати участь в діяльності кредитної спілки. Така організація не дотримується кооперативних принципів, отже це – не справжня кредитна спілка, а її реальні власники, прикриваючись ідеєю

фінансової взаємодопомоги і неприбутковим статусом кредитної спілки, просто заробляють на цьому гроші!

Така приватна структура може й існувати на фінансовому ринку, але вона не повинна називатися кредитною спілкою і дискредитувати демократичну ідею фінансової взаємодопомоги громадян.

Ще один важливий показник, який впливає на надійність кредитної спілки – її участь в асоціації кредитних спілок. Адже асоціація дбає про своїх членів, вона їх і навчає, і консулює в складних випадках, і перевіряє їхню звітність (тобто кредитна спілка – учасниця асоціації перебуває під подвійним контролем: як з боку державного органу, так і з боку асоціації), і, що дуже важливо, може допомогти, якщо в кредитній спілці виникнуть якісь труднощі.

А ще краще, якщо кредитна спілка є членом так званої "об'єднаної кредитної спілки" (ОКС). Ці фінансові установи зараз лише починають створюватися в деяких областях України, але вони – дуже важливий механізм, що забезпечує стабільність кредитних спілок, які входять до ОКС.

От, скажімо, одна кредитна спілка – член ОКС – працює в селі, і їй найбільше потрібні гроші, щоб надавати кредити своїм членам, навесні, у період підготовки до польових робіт. А, наприклад, восени, коли попит на кредити в селі знижується, у таких кредитівок можуть залишатися значні вільні кошти. Тоді ж, як свідчить практика, спостерігається зростання попиту на кредити в місті, через що в міських спілках може виникати дефіцит кредитних ресурсів.

За допомогою ОКС можна швидко відреагувати на такі ситуації і надати кредит тій спілці, яка його потребує, від чого всі лише виграють. Тому ОКС – це дуже важлива для діяльності кредитних спілок організація. І можна сподіватись, що окрім Полтавської та Львівської областей, де виникли перші обласні ОКСи, такі організації невдовзі будуть створені у всіх областях країни.

Це стане значним кроком вперед на шляху побудови системи кредитної кооперації, про яку згадувалося вище, і яка передбачена Концепцією розвитку кредитної кооперації в Україні, яку зараз розробляє уряд України.

Отже, кредитна спілка може дати селянинові фінансові послуги, до яких

він не має доступу і яких він не може отримати в банках. Важливо, щоб селяни брали активну участь в діяльності існуючих кредитних спілок та ініціювали створення нових спілок в тих районах, де їх ще немає (цього процесу можуть сприяти обласні асоціації кредитних спілок).

Це забезпечить максимальне охоплення ідеєю фінансової взаємодопомоги сільського населення України і сприятиме побудові потужної системи кредитної кооперації, яка, в свою чергу, забезпечить селянське господарство дешевими фінансовими ресурсами, зробить його ефективним і конкурентоспроможним.

Владислав ГОНЧАРЕНКО,
професор
Полтавського університету
споживчої кооперації України,

Марина ЗАРИЦЬКА,
координатор
проекту ЕС-TACIS
"Надання підтримки
малим і середнім
підприємствам в селі"

Обласні об'єднання кредитних спілок

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
49064, Дніпропетровськ, пр-кт Калініна, 73, офіс 8
тел/факс: 371-02-80

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
Донецьк, вул. Кобозева 3
тел: (050) 478-93-41; (06264) 3-50-41

ЗАКАРПАТСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
89600, Мукачеве, вул. Недецеї, 27/1, **тел/факс: 2-24-28**

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ
Запоріжжя, пр-кт Леніна, 152-В, оф.108, **тел: 62-51-42**

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ
76000, Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 19
тел/факс: 250-40-10

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
Кіровоград, вул. Преображенська, 17/65, кім. 22
тел: 35-17-86

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК КРИМУ
Сімферополь, вул. К.Маркса, 5, оф. 54
тел/факс: 51-13-13; 51-23-40; 24-93-79

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЛУГАНЩИНИ
91011, Луганськ, вул. Третя Донецька, 1-А, оф. 3

ЛЬВІВСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
79008, Львів, пл. Ринок, 9, **тел: 97-56-18**

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
"ПОЛТАВСЬКА КООПЕРАТИВНА ЛІГА"
36039, Полтава, вул. Шевченка, 66-А
тел/факс: 50-07-41; 61-07-45

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА
АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
48500, Чортків, вул. С.Бандери, 49, **тел/факс: 2-26-10**

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ
"ЛІГА КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЧЕРКАЩИНИ"
18002, Черкаси, вул. Гоголя, 250
тел: 32-19-37, 54-00-37

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА
АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
14027, Чернігів, вул. Шевченка, 105-А,
тел: 95-90-38, 17-02-64

АСОЦІАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
Хмельницький, вул. Театральна, 54, кім. 229,
тел: 65-52-88